

ЗАШТИТА ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА У МЕЂУНАРОДНОМ, ЕВРОПСКОМ И СРПСКОМ ПРАВУ

Др Јелена Ћеранић*

Апстракт: У раду се анализира заштита ознака географског порекла у међународном, европском и српском праву. Заштита ознака географског порекла еволуирала је на различите начине у складу са развојем националних и међународних законодавстава. Оснивањем и развојем Европске уније, појавио се посебан систем заштите ознака географског порекла унутар саме Уније. Након уводних напомена о пореклу и развоју идеје о заштити ознака географског порекла производа, у првом делу рада представљени су међународни правни инструменти којима се гарантује заштита ознакама географског порекла, донетим од краја 19. века до данас. У оквиру другог дела рада размотрена је заштита ознака географског порекла у Европској унији. Посебна пажња посвећена је Уредби Савета 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехрамбене производе. У трећем делу рада испитане су одредбе новог Закона о географским ознакама порекла производа који је усвојен 2010. године у Србији.

Кључне речи: географска ознака, име порекла, право индустријске својине, Европска унија, међународни уговори.

І. УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Право индустријске својине обухвата правне норме којима се регулишу три групе појава и односа у друштву. Прву групу чине оне норме које се односе на резултате стваралачког рада (проналасци у најширем смислу речи); другу групу чине норме које се односе на знаке који се називају заједничким именом знаци разликовања; и трећу групу чине норме које се односе на исту-

---

* Др Јелена Ћеранић, научни сарадник, Институт за упоредно право, Београд

пања и односе привредних субјеката на тржишту поводом обављања одређене привредне делатности (право о заштити конкуренције и сузбијању нелојалне конкуренције).¹

Што се тиче знакова разликовања², они обухватају две врсте знакова: знаке који служе за разликовање једне робе или услуга од друге, исте или сличне врсте робе и услуга – робни и услужни знаци, и знаке за обележавања порекла производа - називе за обележавање географског порекла производа. Правну заштиту уживају робни и услужни жигови (знаци за обележавање роба и услуга) и ознаке порекла производа (називи за обележавање географског порекла производа).³

У ознаке географског порекла спадају ознаке порекла (имена порекла) и географске ознаке. Ове две категорије географских ознака порекла уживају различит степен правне заштите.

Географско порекло појединих врста робе побуђује код потрошача одређене представе о квалитету робе. Када географско порекло робе препоручују ту робу потрошачима (нпр. његушки пршут, швајцарски сат, цејлонски чај и др.), она се лакше, скупље и масовније продаје. То је основни разлог заинтересованости учесника у привредном промету за ознаке географског порекла.⁴

Бројни извори указују да су још у античко доба производи који потичу из одређених региона уживали посебну репутацију и били предмет престижа, посебно када је реч о винама. Херодот, Аристотел и Платон писали су да Грци цене вина са Накоса, Родоса и Коринта. И класична литература богата је примерима производа који су захваљујући пореклу имали одређени квалитет или специфична својства: у *Хамлету*, Шекспир алудира на вина из долине Рајне уз која краљеви држе здравице, итд.⁵

Занимљиво је да се у неким страним изворима наилази на податак да се прва кодификација везе између производа и његовог порекла као знака квалитета везује за средњовековну Србију, тачније за 13. век.⁶ Иако се не може говорити о ознакама географског порекла у данашњем значењу, Повељом Стефана Првовенчаног из 1222. године установљава се спецификација за локална вина, која према неким тумачењима, представља претечу ознака географског поре-

¹ В. Бесаровић, *Интелектуална својина, Индустријска својина и ауторско право*, Београд, 2005, стр. 17.

² Сам израз знаци разликовања преузет је из француског језика (*signes distinctives*) и употребљава се као генерички назив за жигове и ознаке порекла.

³ В. Бесаровић, стр. 17.

⁴ С. Марковић, *Право интелектуалне својине*, Правни факултет Универзитета у Источном Сарајеву, Источно Сарајево, 2007, стр. 163.

⁵ С. Le Goffic, *La protection internationale des indications géographiques*, Litec, Paris 2010, стр. 15.

⁶ В. O'Connor, „Origine et cadre juridique pour la protection des indications géographiques“, www.tradecom-acpeu.org/LinkClick.aspx?fileticket...tabid=4382...fr, 20. јуни 2011.

кла. Из историје гајења винове лозе познато је да је у доба Немањића виноградарство било у експанзији. У то време је у Србији донет и Закон о винарству којим се забрањивало доливање воде у вино о чему говори и Повеља и запис из те повеље коју је написао Стефан Првовенчани.

Дакле, веза између производа и његовог порекла као знака квалитета има дугу традицију. У прошлости су прописи о заштити географских ознака већином били локални или регионални. Ознаке којима се прецизирано географско порекло производа су били први типови трговачких жигова. Услед специфичног квалитета, производи из одређених региона продавали су се боље него други слични производи који потичу из других региона. У циљу заштите пословног угледа и добре репутације ових производа, локалне власти су доносиле законе којима се спречава фалсификовање или преварно представљање. Тако су ознаке географског порекла постале битан саставни део пословне праксе.

Правна заштита ознака порекла робе, онаква какву је данас познајемо, потиче из француског права. Званично је први закон против злоупотребе трговачког имена (фирме и ознаке порекла робе) донет 1844. године у Француској. Одредбе овог закона су касније преузете у већини земаља које су биле под утицајем романског права.

Данас географске ознаке порекла морају да испуњавају неколико услова да би добиле правну заштиту. Неки од тих услова односе се само на име порекла (ознаку порекла), а неки на географску ознаку.

Први услов је заједнички и односи се на постојање географског порекла одређеног производа. Свака географска ознака порекла мора да садржи назнаку одређеног локалитета. Тај локалитет може да буде назив земље (што је веома ретко и користи се само у случају малих земаља које имају јединствену географску средину) или име региона (подручја) или места. Веома је битно да тај назив буде довољно дистинктиван, како би се разликовао од других географских назива. Да би географски назив могао да ужива правну заштиту потребно је да између њега и производа који је означен тим називом постоји одређена веза. Та веза је у ствари порекло производа из географског локалитета који је означен на производу. Други услов односи се само на ознаку порекла, а састоји се у томе што производ који носи заштићену ознаку порекла мора да има специфична својства и квалитет по којима се разликује од осталих истих или сличних производа који не потичу са тог географског локалитета.⁷

Производи који носе географску ознаку порекла, заштићени производи, уживају одређену предност на тржишту у односу на исту врсту производа који немају овакву ознаку. Репутација стечена захваљујући природним условима и вештини људи одређеног краја, утиче на повећану тражњу за овим производима односно им снажан економски утицај. Самим тим, заштићене ознаке

⁷ В. Бесаровић, стр. 178-179.

порекла постају значајно конкурентско средство између производа истих или сличних врста.⁸

Географска ознака порекла представља колективно право свих лица, који припадају одређеном географском подручју, а који могу бити физичка или правна лица која се баве неком привредном делатношћу.⁹ Дакле, једна од кључних карактеристика географских ознака је тзв. колективни елемент, који данас представља суштинску разлику између географских ознака и пословних жигова.¹⁰

Корисници географске ознаке порекла нису унапред одређена лица. То може бити само једно или више лица која испуњавају услове предвиђене законом. За стицање права на одређену географску ознаку порекла, битно је да на одређеном географском подручју обављају производњу или прераду производа који носи такву географску ознаку порекла.¹¹

Ознаке географског порекла углавном су географска имена, као што су: Парма (*Parma*), Бордо (*Bordeaux*), Рокфор (*Roqufort*), итд. Ипак, и традиционални и историјски називи који нису географски могу бити заштићени, под условом да су везани за једно специфично место. Најпознатији пример тако заштићеног назива порекла је фета који није место у Грчкој, али чије је име до те мере уско повезано са Грчком, да се идентификује као типично грчки производ.

Будући да је географско име јавно име (нпр. Парма је град у Италији), поставља се питање да ли и зашто употреба тог имена треба да буде ограничена? Сигурно је да име овог града може да употребљава свако. Међутим, поред тог општег права употребе имена, постоји интерес локалних произвођача шунке и сира - пармезана који желе да репутација у производњи, стварана генерацијама, буде заштићена. Доношењем прописа о географским ознакама порекла требало би да се успостави фина равнотежа између ова два супротстављена интереса.

Опште је правило је да јавно име мора остати јавно за употребу. Ипак, јавне власти могу да одлуче да, у одређеним специфичним случајевима, ограниче употребу јавних имена на један специфичан производ. Тако, у примеру Парме, сам назив града остаје јавно име које може свако употребљавати, осим када је употреба назива повезана са два специфична производа, а то су шунка и сир. Наиме, законодавац је одлучио да се употреба јавног имена ограничи само

⁸ W. Tilmann, *Die Geographische Herkunftsangabe*, 1976, str. 47. (Наведено према В. Бесаровић, стр. 176-177).

⁹ В. Бесаровић, стр. 175.

¹⁰ Жигови су знаци индивидуалног означавања одређеног предузећа или појединца или специфичног производа како би се разликовали од осталих (нпр. Кола Кола за врсту газираниог пића, Мерцедес као тип аутомобила, итд.). Понекад повезаност између производа и жига постане толико јака да имена жигова замењују производ генерално (нпр. нес кафа за све типове инстант кафе).

¹¹ В. Бесаровић, стр. 175.

онда када је његова употреба у вези са ова два производа. Произвођачи шунке и сира који се налазе у специфичној зони и производе у складу са специфичним критеријумима имају ексклузивно право да користе јавно име на одређени квази-приватан начин.¹²

Будући да је општи интерес да се очува употреба јавних имена колико год је могуће слободно и да је употреба географских ознака изузетак од тог општег правила често се поставља питање да ли би употреба имена треба да буде дозвољена у односу на одређена добра и онда када је име постало синоним једног посебног типа производа тако да више нема јавног интереса да се штити. Реч је о имену које је постало генеричко једном специфичном типу добра. Правило је да генерички називи не могу да буду заштићени као географске ознаке.¹³

Заштита ознаке географског порекла еволуирала је на различите начине у складу са развојем националних и међународних законодавстава. Са развојем Европске уније, појавио се и посебан систем заштите географских ознака у Европској унији. Најпре ће бити представљени међународни инструменти, тј. међународни уговори за заштиту географских ознака. Након тога биће анализирана развој система заштите ознака географског порекла у Европској унији. На крају ће бити размотрена најновија решења српског законодавства предвиђена Законом о ознакама географског порекла.

II. МЕЂУНАРОДНИ УГОВОРИ ЗА ЗАШТИТУ ГЕОГРАФСКИХ ОЗНАКА ПОРЕКЛА

До средине 19. века већина независних држава донела је националне законе о индустријској својини. Међутим, испоставило се да правна заштита коју су предвиђали национални прописи није задовољавала потребе међународног технолошког и робног промета, јер је била везана искључиво за домаћа физич-

¹² В. О'Коннор, „Origine et cadre juridique pour la protection des indications géographiques“, www.tradecom-acpeu.org/LinkClick.aspx?fileticket...tabid=4382...ft, 20. јуни 2011.

¹³ Класичан пример дебате о генеричком имену јесте она у вези са фета сиром. У Европској унији постоји велики број произвођача фета сира који су настањени изван Грчке и који не производе у складу са традиционалним грчким методама. Када се појавио захтев једног произвођача фета сира из Грчке да региструје фету као географску ознаку грчког порекла, немачки, дански и француски произвођачи фете су се побунили. Тврдили су да је реч фета постала генеричка и да дефинише врсту белог сира која се прави у расолу, истичући да специфичан квалитет тог сира више није везан за његово грчко порекло. Да би разрешила ову расправу, Европска комисија је спровела анкету о поимању просечног потрошача у вези са фета сиром. Постављено је питање да ли потрошач сматра да је име фета постало заједничко име за један тип производа или сматра да је фета посебан сир из Грчке који садржи специфичне особине? На основу детаљног испитивања историјата назива, мишљења произвођача, мишљења потрошача, начин на који се сир ставља у промет, Комисија је закључила да име није постало генеричко и дакле да име може описивати један специфичан производ специфичног порекла и може бити регистрован као географска ознака.

ка и правна лица. Ово је посебно дошло до изражаја у случају знакова разликовања (модел, жигови, ознаке порекла робе) који су уживали правну заштиту само на домаћој територији и тиме отежавали међународну робну размену. Наиме, домаћи производи нису уживали правну заштиту у иностранству, као што нису ни страни на домаћем тржишту. Дакле, било је потребно донети међународну конвенцију којом би се успоставили темељи међународне заштите индустријске својине и која би гарантовала правну заштиту, под истим условима, за све припаднике чланица конвенције. Тако је на дипломатској конференцији у Паризу 1883. донета Конвенција о заштити индустријске својине.

Овом конвенцијом је основана Међународна унија за заштиту индустријске својине, која је отвореног карактера, слободна за приступање на основу једностране изјаве воље сваке заинтересоване земље. Уколико се изузме Поштанска унија (која је била превасходно техничке природе), успостављање Уније за заштиту права индустријске својине представља први корак ка стварању супранационалног права индустријске својине.

Након ступања на снагу Париске конвенције, појавила се потреба за доношењем међународних споразума којима се ближе регулишу поједина спорна питања материјалног права. Најважнија група таквих споразума донета је са циљем да се припадницима Париске уније омогући стицање појединих права индустријске својине за подручје више земаља, на основу једне међународне пријаве. Уместо да припадник Уније подноси пријаву за право индустријске својине у свакој земљи појединачно, он подношењем једне јединствене пријаве, стиче правну заштиту у више земаља.¹⁴

У области заштите ознака географског порекла, то су следећи споразуми: Мадридски споразум о из 1891. о сузбијању лажних и преварних ознака порекла на производима, Лисабонски аранжман из 1958. о заштити ознака порекла и њиховом међународном регистровању¹⁵ и Мадридски аранжман из 1891. о међународном регистровању жигова. Када је реч о међународним правним инструментима којима се штите ознаке географског порекла, мора се поменути и Споразум СТО о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС споразуми) из 1994. године.

Занимљиво је да терминологија у вези са заштитом ознака географског порекла није јединствена, у смислу да се у различитим међународним инструментима користе различити термини: „ознака порекла“, „име порекла“, „географска ознака“, који су притом дефинисани на различите начине.

У свету данас постоје различити концепти заштите ознака географског порекла. Ова хетерогеност система заштите представља извор бројних неслагања и спорова на међународном плану. Различитости су нарочито велике из-

¹⁴ В. Бесаровић, стр. 60.

¹⁵ У неким преводима користи се и термин Лисабонски споразум о заштити ознака порекла и њиховом међународном регистровању.

међу европског приступа, с једне стране, и америчког, с друге стране. Наиме, први предност даје инструменту *sui generis* заштите ознака географског порекла, док други заштиту обезбеђује путем колективних жигова.¹⁶ У овом раду предмет истраживања биће ограничен на европски модел заштите ознака географског порекла.

1. Париска конвенција из 1883. о заштити индустријске својине

Напори у правцу усвајања заједничког приступа у области индустријске својине на међународном плану довели су до доношења Париске конвенције о заштити индустријске својине из 1883. године.¹⁷ Ова конвенција односи се на патенте, моделе, цртеже или индустријске моделе, фабричке или пословне жигове, услужне жигове, пословно име и ознаке порекла или имена порекла, као и на сузбијање нелојалне конкуренције.¹⁸

Иако Париска конвенција одређује географске ознаке као посебно право индустријске својине, равноправно са свим осталим правима, Конвенцијом није јасно дефинисан концепт географске ознаке. Париском конвенцијом су предвиђене одређене санкције у случају недозвољене употребе ознака порекла на производима, у смислу да ниједна ознака порекла не може да се користи уколико се односи на географску област из које тај производ не потиче.¹⁹

Конвенцијом су предвиђене основе заштите против лажних ознака порекла, укључујући имена порекла. Чланице конвенције су обавезне да пруже заштиту против нелојалне конкуренције. Конвенција такође садржи листу аката (која није коначна) који се морају санкционисати. Ипак, Париска конвенција из 1883. године о заштити индустријске својине не садржи посебне санкције у случају повреде ове одредбе.

Будући да је Париском Конвенцијом предвиђено да чланице могу, између себе, да предузимају посебне аранжмане за заштиту индустријске својине, усвојена су два међународна уговора о географским ознакама: Мадридски споразум из 1891. и Лисабонски акт из 1958.

2. Мадридски споразум из 1891. о сузбијању лажних и преварних ознака порекла на производима

Мадридским споразумом²⁰ из 1891. године о сузбијању лажних и преварних ознака порекла производа предвиђено је да сви производи који носе лажну

¹⁶ С. Le Goffic., str. 40-60.

¹⁷ Детаљније на интернет адреси: <http://www.zis.gov.rs/sr/pdf/pariz.pdf>, 20. јун 2011.

¹⁸ Чл. 1, ст. 2. Париске конвенције.

¹⁹ Чл. 10, ст. 1 Париске конвенције.

²⁰ Детаљније на интернет адреси: http://www.zis.gov.rs/sr/pdf_ogp/madrid.pdf, 20. јун 2011.

или преварну ознаку којом се једна земља на коју се овај споразум примењује, или место које се у једној од њих налази, директно или индиректно означава као земља или место порекла, биће заплењени при увозу у сваку од поменутих земаља.²¹

Мадридски споразум био је први међународни уговор који је предвиђао посебне прописе у области сузбијања лажних или преварних ознака порекла. Међутим, сам Мадридски споразум није пружао додатну заштиту у односу на ону из Париске конвенције из 1883. године, већ је поменута заштита само проширена на преварне ознаке порекла, као и на лажне ознаке.

3. Лисабонски аранжман из 1958. о заштити ознака порекла и њиховом међународном регистровању

Циљ Лисабонског аранжмана из 1958. године²² је управо заштита ознака порекла. Земље на које се овај аранжман примењује конституишу Посебну унију у оквиру Уније за заштиту индустријске својине.²³ Оне преузимају на себе да на својој територији, у складу са условима овог аранжмана, штите ознаке порекла производа других земаља Посебне уније, признате и заштићене као такве у земљи порекла и регистроване код Међународног бироа за интелектуалну својину поменутог у Конвенцији о оснивању Светске организације за интелектуалну својину.²⁴

У овом аранжману ознака порекла значи географско име земље, региона или локалитета, које служи да се означи производ који оданде потиче, и чији су квалитет и карактеристике искључиво или битно проузроковани географском околином, укључујући и природне и људске факторе.²⁵

Лисабонски аранжман садржи адекватну дефиницију и проширује је у смислу да се заштита обезбеђује против било какве узурпације или лимитације, чак и ако је назначено истинито порекло производа, или ако је ознака коришћена у преведеној форми, или праћена терминима као што су: „врста“, „тип“, „начин“, „имитација“ или слично.²⁶

У складу са Лисабонским аранжманом, два основна захтева морају бити испуњена да би једна ознака порекла уживала заштиту. Прво, ознака порекла мора бити заштићена у земљи порекла производа, а друго, ознака порекла мора бити регистрована код Међународног бироа за интелектуалну својину.

²¹ Чл. 1, ст. 1 Мадридског споразума.

²² Детаљније на интернет адреси: http://www.zis.gov.rs/sr/pdf_ogp/lisabon.pdf, 20. јун 2011.

²³ Чл. 1, ст. 1 Лисабонског аранжмана.

²⁴ Чл. 1, ст. 2 Лисабонског аранжмана.

²⁵ Чл. 2, ст. 1 Лисабонског аранжмана.

²⁶ Чл. 3 Лисабонског аранжмана.

Одредбе овог аранжмана ни на који начин не искључују заштиту ознакама порекла у свакој земљи Посебне уније, већ признату у складу са другим међународним инструментима, као што су Париска конвенција о заштити индустријске својине и њене накнадне измене и допуне, Мадридски споразум о сузбијању лажних и преварних ознака порекла и његове накнадне измене, или у складу са националним законодавством и његовим судским одлукама.²⁷

Регистрација ознака порекла врши се код Међународног бироа, на захтев Завода земље Посебне уније, у име сваког физичког и правног лица, јавног или приватног, које, у складу са својим националним законодавством, има право да користи такву ознаку.²⁸ Међународни биро ће, без оклевања, обавестити заводе земаља Посебне уније о таквим регистрацијама. Завод сваке земље може изјавити да не може осигурати заштиту ознаке порекла о чијој је регистрацији обавештен, али само ако достави изјаву Међународном бироу, заједно са назначењем разлога за то, у року од годину дана од пријема обавештења о регистрацији. Једном када је регистрована, ознака порекла је заштићена у свим осталим земљама чланицама. Иначе, у Лисабонском аранжману се не помињу прецизни мотиви за одбијање заштите ознаке порекла.

Веома је битно нагласити да се трајање заштите поверене међународном регистру поклапа са заштитом ознаке порекла у земљи порекла. Према томе, није потребно међународно обнављање.

4. Мадридски аранжман из 1891. о међународном регистровању жигова

У неким земљама, географске ознаке могу бити заштићене само као пословни жигови. Сходно томе, мадридски систем о међународном регистровању жигова као колективних жигова, сертификационих жигова или гарантних жигова представља значајан акт зато што обезбеђује географским ознакама важну заштиту на другачији начин. Када постоји посебан закон о географским ознакама, *sui generis* закон, користе се прописи који се односе на пословне жигове. Међутим, у недостатку закона о географским ознакама, може се користити општи закон о пословним жиговима.

Мадридски систем међународне регистрације жигова садржи два акта: Мадридски аранжман о међународном регистровању жигова из 1891.²⁹ и Протокол уз Мадридски аранжман из 1989.³⁰ Овај систем омогућава носиоцу пословног жига могућност да заштити свој жиг у више земаља подношењем јед-

²⁷ Чл. 4 Лисабонског аранжмана.

²⁸ Чл. 5 Лисабонског аранжмана.

²⁹ Детаљније на интернет адреси: http://www.zis.gov.rs/sr/pdf_zigovi/madrid.pdf, 22. јун 2011.

³⁰ Детаљније на интернет адреси: http://www.zis.gov.rs/sr/pdf_zigovi/madridpr.pdf, 22. јун 2011.

ног захтева код Бироа за пословне жигове, на једном језику и плаћањем једне серије такси у истој валути.

У складу са Протоколом, међународна регистрација има исто дејство као и захтев за регистрацију жига поднет у свакој земљи појединачно коју изабере депозитар. Уколико заштиту није одбио Биро за жигове једне земље у оквиру посебног рока (дванаест или осамнаест месеци), заштита је иста као да је жиг био регистрован у том Бироу.

Мадридски систем поједностављује управљање жигом омогућавајући касније регистровање промена или обнову регистрације путем једноставног покретања поступка код Међународног бироа Међународне организације за интелектуалну својину. За сада не постоји систем за прекограничну заштиту географских ознака који функционише као Мадридски систем за пословне жигове.

5. Споразум СТО о трговинским аспектима права интелектуалне својине (ТРИПС споразум)³¹

У оквиру Споразума СТО о трговинским аспектима права интелектуалне својине³² посебан део посвећен је географским ознакама. Овај споразум представља први пример да се један мултилатерални уговор бави географским ознакама као таквим.

Споразум о трговинским аспектима права интелектуалне својине садржи одредбе о заштити географских ознака, као и одредбе којима се предвиђа додатна заштита: за вина и алкохолна пића.

У складу са овим споразумом, географске ознаке су ознаке које идентификују одређену робу као робу пореклом са територије чланице, или региона или локалитета са те територије, где се дати квалитет, репутацију или друге карактеристике робе суштински могу приписати њеном географском пореклу.³³

Ова дефиниција проширује концепт ознаке порекла из члана 2 Лисабонског аранжмана, како би се заштитили производи чија репутација је везана за само место порекла, али без обавезе да поседују квалитет или други карактер који дугују том месту. Да би добили заштиту, географска ознака мора бити индикација, али не обавезно и име неког географског места.

³¹ Споразум СТО о трговинским аспектима права интелектуалне својине, укључујући и трговину кривотвореном робом (ТРИПС споразум) чини Анекс 1Ц споразума из Маракеша којим се установљава Светска трговинска организација. ТРИПС споразум обавезује све чланице СТО.

³² Детаљније на интернет адреси: <http://www.arsetnorma.com/documents/TRIPS%20Sporazum.pdf>, 21. јун 2011.

³³ Чл. 22, ст. 1 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

Овим споразумом су предвиђена три нивоа заштите: најпре, заштита за све географске ознаке, затим додатна заштита за географске ознаке вина и алкохолних пића, и на крају допунска заштита само за вина.

У односу на географску ознаку, чланице ће обезбедити правна средства заинтересованим страна да би се спречило: с једне стране, коришћење било ког средства за означавање или презентирање робе која указује или сугерише да дата роба потиче из географског региона који није стварно место порекла, на начин који обмањује јавност у односу на географско порекло робе, и с друге стране, да би се спречило било какво коришћење које представља дело нелојалне конкуренције.³⁴

Када је реч о додатној заштити за вина и алкохолна пића, предвиђено је да ће свака држава чланица обезбедити правна средства заинтересованим странама да спрече употребу географске ознаке која означава да вино или алкохолно пиће потиче са места назначеног на предметној географској ознаци и ако оно не потиче са тог места, чак и када се стварно порекло робе наведе или се користи географска ознака у преводу или праћена изразима као што су: „врста“, „тип“, „стил“, „имитација“ или слично.³⁵

Затим, регистрација жига за вина који садржи или се састоји од географске ознаке која означава порекло вина или за алкохолна пића која садржи или се састоји од географске ознаке која означава порекло алкохолних пића ће се одбити или поништи, *ex officio*, ако национално законодавство то допушта, или на захтев заинтересоване чланице, у односу на таква вина или алкохолна пића која немају то порекло.³⁶

И на крају, додатна заштита за вина подразумева да ће се у случају хомонимне географске ознаке за вина, обезбедити заштита свакој ознаци. Свака чланица ће утврдити практичне услове под којима ће се хомонимне ознаке у питању међусобно разликовати, узимајући у обзир потребу да се обезбеди равноправан третман односних произвођача и да се не обману потрошачи.³⁷

Такође је предвиђено да ће се, у циљу олакшања заштите географских ознака за вина, иницирати преговори у Савету за ТРИПС у вези са успостављањем мултилатералног система обавештења и регистрације географских ознака за вина које испуњавају услове заштите у оним чланицама које учествују у систему.³⁸

³⁴ Чл. 22, ст. 2 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

³⁵ Чл. 23, ст. 1 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

³⁶ Чл. 23, ст. 2 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

³⁷ Чл. 23, ст. 3 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

³⁸ Чл. 23, ст. 4 Споразума о трговинским аспектима права интелектуалне својине.

III. ЗАШТИТА ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ

Ознакама географског порекла се повећава производња, стварају нова радна места на локалном нивоу и развијају рурална подручја. Осим тога, ознаке географског порекла омогућавају произвођачима да добију боље цене за квалитетне намирнице произведене према традиционалним рецептима на специфичним подручјима. Стога се данас заштити ознака географског порекла посвећује велика пажња у оквиру заједничке пољопривредне и трговинске политике Европске уније.³⁹

1. Развој политике ЕУ у области ознака географског порекла

Будући да све до 1992. године није постајао ниједан заједнички пропис Европске заједнице у области заштите географских ознака порекла, државе чланице имале су могућност да изаберу приступ који им одговара. На нивоу Европске заједнице, донето је више прописа само у вези са одређивањем порекла вина и алкохолних пића, али до почетка деведесетих година није било заједничких прописа о прехранбеним производима.

Први акт у вези са географским ознакама за пољопривредне производе била је Уредба 2081/92 о заштити географских ознака и ознака порекла за пољопривредне и прехранбене производе. Међутим, ова уредба није садржала одредбе о заштити индустријских производа одређених њиховим географским пореклом. Иначе, Уредба Савета 2081/92 изазвала је оштру расправу у оквиру Светске трговинске организације. Против ње су биле САД и Аустралија, сматрајући је некохерентном у односу на обавезе које је ЕУ преузела Споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине и Уговором ГАТТ из 1994.⁴⁰

Доношењем Уредбе Савета министара ЕУ 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе, као и Уредбе Европске комисије 1898/2006 којим се установљавају детаљна правила за примену Уредбе Савета министара ЕУ 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе обезбеђује се заштита ознака географског порекла на основу законодавства ЕУ. Једна од основних карактеристика овог новог законодавства је да омогућава једноставнију реги-

³⁹ В. О'Коннор, "Origine et cadre juridique pour la protection des indications géographiques", www.tradecom-acpeu.org/LinkClick.aspx?fileticket...tabid=4382...ft, 20. јуни 2011.

⁴⁰ Постојала су два спорна елемента, тј. две замерке на Уредбу 2081/92. Прва се односила на повреду националног третмана, уредбом је добијање заштите условљено обавезом реципроцитета и једнакости. Друга се односила на заштиту пословних жигова, када конкурентна употреба сличне географске ознаке може довести до конфузије, она би морала одмах бити спречена

страцију географских ознака трећих земаља у Европској унији. Тако је регистрована колумбијска кафа или цејлонски чај, као и десетине других ознака порекла за производе из трећих земаља.

2. Уредба 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе

Поље примене Уредбе савета 510/2006 се ограничава на одређене пољопривредне производе намењене за људску прехрану и прехранбене производе⁴¹, и пољопривредне производе⁴² и то само када постоји веза између производа или прехранбене намирнице и његовог географског порекла.

У складу са овом уредбом, већина прехранбених производа може бити регистрована као заштићена географска ознака или заштићена ознака порекла. Ипак, припремљена јела, сосови, супе и чорбе, сладоледи, чоколада (и други прехранбени производи који садрже какао) не могу бити регистровани као заштићена географска ознака или заштићена ознака порекла.

Не могу се регистровати ни имена индустријских производа, алкохола (за које су утврђена специфични прописи Уредбом 1576/89), производа из сектора вина, осим винског сирћета и минералних вода.

На основу уредбе, сматрају се ознаком порекла, традиционални географски или негеографски називи, који означавају пољопривредни или прехранбени производ који испуњава услове регистрације.

Назив не може бити регистрован као ознака порекла или географска ознака у три случаја: прво, када је у колизији са називом неке биљне сорте или животињске расе, што би потрошача могло довести у заблуду у вези са истинским пореклом производа; друго, када је постао генерички; и треће, када, имајући у виду реноме жига, општу познатост и трајање употребе робног жига, може довести потрошача у заблуду у вези са истинским идентитетом производа.

Уредба 510/2006 успоставља разлику између ознаке порекла и географске ознаке.⁴³ У смислу ове уредбе:

(а) **ознака порекла** је назив регије, специфичног места или у изузетним случајевима државе, који се користи да би се описао пољопривредни или прехранбени производ:

⁴¹ У прилогу I одређени су прехранбени производи на које се односи ова уредба и то су: пиво; напаци израђени од биљних екстракта; хлеб, пециво, колачи послатице и други пекарски производи; природне гуме и смоле; сенф; тестенина.

⁴² У Прилогу II одређени су пољопривредни производи на које се односи ова уредба и то су: сено, есенцијална уља, плута, цвеће и украсне биљке, вуна, плетива и лан.

⁴³ Чл. 2 Уредбе 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе.

- Пореклом из те регије, специфичног места или државе;
- Чије су особине и квалитет суштински или искључиво последица одређеног географског окружења са његовим својственим природним и људским карактеристикама; и
- Чија се производња, прерада и припрема изводи на дефинисаном географском подручју;

(б) **географска ознака** је назив регије, специфичног места или у изузетним случајевима државе, који се користи да би се описао пољопривредни или прехранбени производ:

- Пореклом из те регије, специфичног места или државе;
- Који има специфичан квалитет, углед или друге особине које се могу приписати само том географском окружењу; и
- Чија се производња и/или прерада и/или припрема изводи на дефинисаном географској подручју.

Дакле, из ових дефиниција произилазе три разлике између ознаке порекла и географске ознаке:

- Да би се један производ сматрао заштићеном ознаком порекла, сировине морају потицати са географског подручја у питању;
- Веза између заштићене ознаке порекла и места порекла мора бити објективнија, док у случају заштићене географске ознаке веза између производа и места порекла јесте потребна, али није суштинска ни ексклузивна;
- За заштићене ознаке порекла, све етапе у производњи од материјала за припрему до финалног производа морају бити из дефинисане географске зоне, а што се тиче заштићене географске ознаке, само једна од три етапе - припрема, производња или прерада - мора да се одвија у дефинисаној географској регији.

Како би се заштитили називи заштићене географске ознаке или заштићене ознаке порекла, производ мора да задовољи услове који прате захтев за регистрацију, који мора садржати следеће елементе, а то су: назив и опис производа; дефиницију географске зоне; методе припремања; фактуре које се односе на географско окружење; инспекцијско тело; детаље о етикетирању и све трајне законске захтеве.⁴⁴

Свака група произвођача, каква год да је правна форма њеног састава, или под одређеним условима који се морају усвојити, физичко или правно лице, може поднети захтев за регистрацију заштићене географске ознаке или заштићене ознаке порекла. Захтев се подноси држави чланици у којој се налази географска регија одакле потиче производ. Држава чланица проверава да захтев у складу са уредбом и прослеђује га другим државама чланицама и Комисији. Комисија поново испитује захтев и објављује га Службеном гласнику

⁴⁴ Чл. 5 Уредбе 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе.

ЕУ. Уколико се у року од три месеца од објављивања не појави ниједан приговор, Комисија уписује заштићену географску ознаку или заштићену ознаку пореклу јавни регистар који чува.

Регистровани називи су заштићени од⁴⁵:

- Било какве директне или индиректне комерцијалне употребе регистрованог назива за производе који нису обухваћени регистрацијом, уколико су ти производи упоредиви с производима регистрованим под тим називом, или уколико се употребом тога назива искоришћава углед заштићеног производа;

- Било какве злоупотребе, опонашања или подсећања, чак и ако је означено истинско порекло производа, или ако је заштићени назив преведен или га прати израз као што је „врста“, „тип“, „метод“, „начин“, „имитација“ или неки сличан израз;

- Било какве друге лажне ознаке или ознаке која доводи у заблуду у вези са пореклом, природом или битним особинама производа на унутрашњој или спољној амбалажи, на рекламним материјалима или документима који се односе на дотични производ, као и од паковања производа у амбалажу која ствара погрешну импресију о пореклу;

- Било какве друге праксе која може довести у заблуду у вези са правим пореклом производа.

IV. ЗАШТИТА ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА У СРБИЈИ

Примена Споразума о стабилизацији и придруживању и Прелазног трговинског споразума између Европске уније и Републике Србије захтевала је хармонизацију Закона о ознакама географског порекла са директивама и уредбама ЕУ (Уредба Савета министара ЕУ 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе, као и Уредба Европске комисије 1898/2006 којим се установљавају детаљна правила за примену Уредбе Савета министара ЕУ 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе).

1. Закон о ознакама географског порекла

Република Србија је 2010. године донела нови Закон о ознакама географског порекла, који је у потпуности усклађен са релевантним прописима ЕУ и захтевима ССП-а и Прелазног трговинског споразума. Закон о ознакама географског порекла такође је усклађен и са Мадридским споразумом о сузбијању

⁴⁵ Чл. 13 Уредбе 510/2006 о заштити географских ознака и ознака за пољопривредне и прехранбене производе.

лажних и преварних ознака порекла на производима и Лисабонским аранжманом о заштити имена порекла и њиховом међународном регистровању.

Захваљујући овом закону, створена је могућност да Србија пласира своје производе на светско тржиште, као и да те брендове у правном смислу заштити. Вредност географске ознаке порекла почива на свести и убеђењу потрошача да су производи обележени географском ознаком порекла, производи посебних својстава и квалитета. То утиче на повећану тражњу и има значајан економски учинак.

Нека од нових решења овог закона су: уређење поступка за стицање међународне заштите домаћих ознака географског порекла, уређење система контроле квалитета и посебних својстава производа, увођење права жалбе (претходним законом није била предвиђена могућност изјављивања жалбе против управних аката завода за интелектуалну својину донетих у првом степену), могућност регистровања ознаке географског порекла на нивоу ЕУ и др.

Овим законом уређује се начин стицања и правна заштита ознака географског порекла. Одредбе овог закона не примењују се на вино и ракију и друга алкохолна пића и у делу у коме су стицање и систем заштите, као и остваривање права коришћења ознаке географског порекла на тим производима уређеним посебним прописима.⁴⁶

Ознаке географског порекла употребљавају се за обележавање природних, пољопривредних, прехрамбених и индустријских производа, производа домаће радиности и услуга.

Закон о ознакама географског порекла, у складу са релевантним прописима ЕУ, пре свега Уредбом 510/2006, познаје име порекла и географску ознаку и дефинише их на исти начин како је то учињено у законодавству ЕУ.⁴⁷

Име порекла је географски назив земље, региона, или локалитета, којим се означава производ који одатле потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљени географском средином, укључујући природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у целини одвијају на одређеном ограниченом подручју.⁴⁸

Географска ознака је ознака која идентификује одређени производ као производ пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета са те територије, где се одређени квалитет, репутација или друге карактеристике производа суштински могу приписати његовом географском пореклу и чија се производња и/или, прерада и/или припрема одвијају на одређеном ограниченом подручју.⁴⁹

⁴⁶ Чл. 1 Закона о ознакама географског порекла (Сл. гласник РС, бр. 18/2020).

⁴⁷ Закон о географским ознакама порекла из 1995. године правио је разлику између ознака порекла и географских ознака, док Закон из 2010. године разликује име порекла и географске ознаке. Међутим, реч је само о терминолошкој, формалној разлици јер су ознака порекла и име порекла дефинисане на готово идентичан начин.

⁴⁸ Чл. 3 Закона о ознакама географског порекла (Сл. гласник РС, бр. 18/2020).

⁴⁹ Чл. 4 Закона о ознакама географског порекла (Сл. гласник РС, бр. 18/2020).

Такође, ознака географског порекла је и назив који није географски назив одређене земље, региона или локалитета, а који је дугом употребом у промету постао општепознат као традиционални назив производа који потиче са тог подручја, или је у питању историјски назив тог подручја.⁵⁰

Законом је предвиђена и заштита хомонимних назива. Ако су називи два или више места одакле производ потиче идентични, или готово идентични у писаном или изговореном облику (хомонимни називи), заштита таквих географских назива биће призната свим заинтересованим лицима која испуњавају услове прописане овим законом, на основу принципа праведног и равноправног третирања произвођача на тржишту и истинитог обавештавања потрошача, осим када то може да изазове забуну у јавности о тачном географском пореклу производа.⁵¹

У складу са Уредбом 510/2006 и овим законом су предвиђени називи који се не могу заштитити. Ознаком географског порекла не може се заштити назив:⁵²

- чије је објављивање или употреба противна јавном поретку или прихваћеним моралним принципима;
- који представља име заштићене биљне сорте или животињске врсте, уколико може да створи забуну код потрошача у погледу стварног порекла производа;
- чији изглед или садржај може да створи забуну код потрошача у погледу природе, порекла, квалитета, начина производње или других карактеристика производа;
- који је истоветан или сличан раније регистрованом жигу, уколико с обзиром на репутацију, познатост и дужину употребе тог жига постоји могућност настанка забуне код потрошача у погледу произвођачког порекла производа;
- који представља тачан назив земље, региона или локалитета са кога производ потиче, али који код потрошача изазива лажну представу да производ потиче из друге земље, региона или локалитета;
- који је услед дуготрајне употребе постао генеричан, односно уобичајени назив за означавање одређеног производа;
- који није заштићен, или је престао да буде заштићен у земљу порекла, или који је престао да се користи у тој земљи.

⁵⁰ Чл. 5 Закона о ознакама географског порекла (*Сл. гласник РС*, бр. 18/2020).

⁵¹ Чл. 6 Закона о ознакама географског порекла (*Сл. гласник РС*, бр. 18/2020).

⁵² Чл. 8 Закона о ознакама географског порекла (*Сл. гласник РС*, бр. 18/2020).

2. Употреба ознака географског порекла у пракси

Будући да ознака географског порекла представља значајно маркетиншко средство, доприноси комерцијалној вредности производа и олакшава његов пласман на тржишту. Правна заштита ознака географског порекла доприноси тржишном развоју производа. Стога адекватан систем заштите ознаке географског порекла, који је усаглашен са европским и светским стандардима, представља значајан економски и привредни потенцијал за развој руралних подручја Републике Србије.

Дакле, ознаке географског порекла представљају вектор економског развоја и уређења простора у држави. Ове предности ознака географског порекла врло брзо су схваћене у Европској унији. Ипак, за разлику од произвођача хране у ЕУ који су економски интерес препознали у заштити својих производа ознаком географског порекла, српски произвођачи много мање користе овај вид заштите. Чини се да се у Србији и не зна довољно о предностима заштите производа ознакама географског порекла.⁵³

Занимљиво је да у Србији ознаку географског порекла тренутно има 56 производа⁵⁴, с тим што поједини производи (нпр. говеђа ужичка пршута, сремска кобасица, ртањски чај, хомољски овчији и крављи сир итд.) још увек немају овлашћеног корисника.⁵⁵

V. ЗАКЉУЧНИ ОСВРТ

Заштита географске ознаке порекла постепено се развијала како на међународном, тако и на унутрашњем, тј. националном нивоу држава. Од краја 19. века па до данас, усвојено је више међународних инструмената којима се штите ознаке географског порекла. Осим тога, оснивањем и развојем Европске уније, успостављен је посебан систем заштите географских ознака у оквиру Европске уније.

Ознаке географског порекла представљају предмет истраживања који се налази на раскршћу између географије, агрономије, економије, међународне трговине и права. Економска вредност везана за овај тип ознаке као и информација коју пружа потрошачима оправдавају његову правну заштиту.⁵⁶

⁵³ О томе сведочи и податак да је Србији прошле године стигло обавештење из ЕУ да ће овдашње млекаре три године по ступању ССП на снагу, из употребе морати да избаци назив фета сир, јер га је заштитила Грчка. Уколико га не избаци, и држава и сами произвођачи могу бити кажњени.

⁵⁴ Међу производима који су од скоро добили ознаку географског порекла је и ајвар (25. маја 2011.). Наиме, у заводу за заштиту интелектуалне својине регистрован је по називом „лесковачки домаћи ајвар“. Од сада ће он моћи да се пласира и на тржиште ЕУ.

⁵⁵ Детаљније на интернет адреси: <http://www.market-srbija.com/rubrike-u-asopisu/propisi/756-zatita-proizvoda-oznakama-geografskog-porekla-u-srbiji/>, 23. јун 2011.

⁵⁶ С. Le Goffic., str. 25.

Обележавање производа ознаком географског порекла за произвођаче значи већу тржишну вредност, јер их потрошач препознаје као производе посебног квалитета и својстава и спреман је да за њих плати више. Географска ознака порекла представља значајан потенцијал за развој руралних подручја која уживају репутацију у складу са одређеним производом, јер доприноси очувању традиционалног и јединственог начина производње тих производа.

На основу Споразума о стабилизацији и придруживању и Прелазног трговинског споразума, Република Србија је обавезна са усклади домаће прописе с правом ЕУ у области заштите ознака географског порекла. Србија је то учинила доношењем Закона о ознакама географског порекла 2010. године, који је у потпуности усклађен са законодавством ЕУ у тој области. Међутим, чињеница је да се ознаке географског порекла не користе у великој мери у Србији, без обзира на то што за тим постоји реална потреба.

THE PROTECTION OF GEOGRAPHICAL INDICATIONS IN INTERNATIONAL, EUROPEAN AND SERBIAN LAW

Summary

The paper deals with the protection of geographical indications on international, European and national level.

After introductory notes with regard to origin and development of the idea of protection of geographical indications, the first part of the article is dedicated to the international agreements on protection of geographical indications, adopted from the end of 19th century to nowadays. In the second part of the article the author analyses the EU policy in the field of geographical indications. The special attention is paid to the Council Regulation (EC) 510/2006 on the protection of geographical indications and designations of the origin for agricultural products and foodstuffs. The Regulation makes difference between 'designation of origin' and 'geographical indication'. For the purpose of this Regulation 'designation of origin' means the name of a region, a specific place, or in exceptional cases, a country, used to describe an agricultural product or foodstuff originating in that region, specific place or country, the quality or characteristics of which are essentially or exclusively due to the particular geographical environment with its inherent natural and human factors, and the production, processing and preparation of which take place in the defined geographical area. 'Geographical indication' means the name of a region, a specific place or, in exceptional cases, a country, used to describe an agricultural product or a foodstuff originating in that region, specific place or country, which possesses a specific quality, reputation or other characteristics attributable to that geographi-

cal origin, and the production and/or processing and/or preparation of which take place in the defined geographical area. The third part of the article is dedicated to the Serbian law on the protection of the geographical indications, adopted in 2010, which is completely in accordance to the Regulation 510/2006.

Within the concluding observations, the author sums up presented observations and especially emphasizes the importance of the use of geographical indications and designation of origin in Serbia.

Key words: *designations of origin, geographical indications, European Union, industrial property law, international agreements.*